

KILKA UWAG O KSZTAŁCENIU TŁUMACZY PISEMNYCH: podstawy kompetencji zawodowych

dr Anna Szczęsny

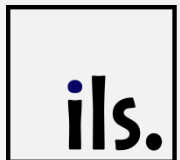

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

PRZYGOTOWANIE ZAWODOWE TŁUMACZY DZIŚ – NOWE WYZWANIA

- XXI wiek - epoka informacji masowej;
- autorytety (lub ich brak?) w dobie sieci społecznościowych;
- stały postęp technologiczny;
- nowe media i potrzeba nowych trybów pracy.

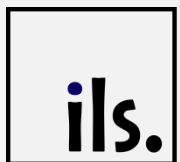
Co jest niezmiennie w klasycznym ujęciu procesu tłumaczenia – i kompetencji podstawowych tłumacza?

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

RELACJA MISTRZ-UCZEŃ

- Kto powinien uczyć tłumaczy tłumaczenia?
- Relacja mistrz-uczeń w obu kontekstach – zawodowym i akademickim.
- Konieczność współpracy praktyków i „akademików”.
- Tłumacze „nieuświadomieni”.
- Samokształcenie (ustawiczne) jako fundament.

KOMPETENCJE TŁUMACZA VS. KOMPETENCJA TŁUMACZENIOWA

- A. Pym (2003:489): kompetencja tłumaczeniowa sensu stricto to zdolność tworzenia kilku wersji tekstu docelowego (hipotez na temat zrozumienia tekstu wyjściowego) będących odpowiednikami tekstu wyjściowego – i umiejętność wyboru jednej z nich (błyskawiczny proces decyzyjny);
- K. Stefaniak (2008: 216) – termin *kompetencja tłumaczeniowa* (w liczbie pojedynczej) powinien mieć zastosowanie jedynie do powyższego, najwęższego ujęcia. *Kompetencje* (w liczbie mnogiej) oznaczają wiedzę i umiejętności różnego typu.

Struktura kompetencji (l.mn.) w modelu EMT uwzględnia tę wielość – kompetencję, wiedzę, umiejętności ('competence', 'skill', 'knowledge').

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

STRUKTURA KOMPETENCJI TŁUMACZA (MODEL EMT 2017 na lata 2018-2024)

1. LANGUAGE & CULTURE
2. **TRANSLATION**
3. TECHNOLOGY
4. PERSONAL & INTERPERSONAL
5. SERVICE PROVISION

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competence_fw_k_2017_en_web.pdf

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

MODEL EMT

KOMPETENCJE JĘZYKOWE I KULTUROWE

Ad. I. **Kompetencje językowe i kulturowe:**

- odpowiedni – wystarczający poziom znajomości języków,
- wiedza o kulturach danych obszarów językowych,
- świadomość różnic kulturowych i społecznych,
- umiejętności komunikacyjne.

MODEL EMT

KOMPETENCJE TŁUMACZENIOWE

Ad. 2. **Kompetencje tłumaczeniowe** sensu largo:

- strategiczna
- metodologiczna
- tematyczna (merytoryczna)

„Wartość dodana” przygotowania w środowisku akademickim: umiejętności badawcze, zdolność analizowania cudzych i własnych działań translatorskich w oparciu o koncepcje naukowe – oraz refleksja metatranslatorska, potencjalny początek nowej koncepcji.

MODEL EMT

KOMPETENCJE TECHNOLOGICZNE

Ad. 3. **Kompetencje technologiczne (cyfrowe):**

- narzędzia i aplikacje – znajomość ich podstaw i zastosowań,
- umiejętność wykorzystania narzędzi analitycznych opartych na danych korpusowych, narzędzi do analizowania tekstów oraz CAT, znajomość podstaw tłumaczenia maszynowego i postedycji.

MODEL EMT KOMPETENCJE MIĘKKIE

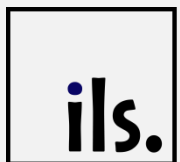
Ad. 4. **Kompetencje miękkie – osobiste i interpersonalne:**

- planowanie pracy,
- panowanie nad stresem (zarządzanie stresem),
- umiejętność pracy zespołowej, w tym wirtualnej,
- umiejętność pracy w środowisku wielojęzycznym i wielokulturowym,
- racjonalne wykorzystywanie mediów społecznościowych,
- stałe samokształcenie i samoocena.

MODEL EMT ŚWIADCZENIE USŁUG TŁUMACZENIOWYCH

Ad. 5. **Świadczenie usług tłumaczeniowych:**

- odpowiedź na nowe potrzeby rynkowe i społeczne w zakresie usług językowych,
- umiejętne poszukiwanie klientów z zastosowaniem różnych technik komunikacyjnych,
- umiejętność prowadzenia negocjacji z klientem, wyjaśnianie celu i specyfiki pracy, standardów zawodowych, potrzeb technicznych i organizacyjnych,
- zarządzanie projektem tłumaczeniowym,
- zachowanie zasad etyki zawodowej tłumacza,
- umiejętność poddania się krytycznej ocenie i wdrażania działań naprawczych.

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

WIĘCEJ O KOMPETENCJACH TŁUMACZENIOWYCH JAKO PODSTAWOWYCH W MODELU EMT

- 1 umiejętność analizy tekstu wyjściowego, określenia potencjalnych problemów językowych i merytorycznych oraz doboru strategii, technik i źródeł koniecznych do sformułowania tekstu docelowego, spełniającego swój wymiar komunikacyjny;
- 2 umiejętność parafrazy, restrukturyzacji, syntezy, adaptacji komunikatu wyjściowego w języku docelowym – w formie pisemnej i/ lub ustnej;
- 3 umiejętność oceny wiarygodności i wagi informacji źródłowych z uwagi na potrzeby tłumaczenia;
- 4 umiejętność i gotowość zdobywania i pogłębiania wiedzy merytorycznej, w tym specjalistycznej (dziedzinowej) koniecznej do wykonania tłumaczenia (opanowanie systemu pojęciowego, metod wnioskowania, standardów prezentacji, terminologii i frazeologii, źródeł specjalistycznych itd.)

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

WIĘCEJ O KOMPETENCJACH TŁUMACZENIOWYCH JAKO PODSTAWOWYCH W MODELU EMT

- 5 umiejętność zastosowania instrukcji, wskazówek edytorskich oraz wszelkich wzorców istotnych w przypadku konkretnego tłumaczenia;
- 6 umiejętność tłumaczenia tekstów ogólnych lub specjalistycznych z jednego języka źródłowego (lub kilku) na język docelowy, z zachowaniem celu tłumaczenia;
- 7 umiejętność tłumaczenia różnorodnych tekstów/materiałów dla różnych mediów, z zastosowaniem odpowiednich technik i narzędzi;
- 8 umiejętność tłumaczenia i mediacji w szczególnych kontekstach międzykulturowych, w tym w sferze publicznej, na rzecz konkretnej społeczności; umiejętność lokalizacji stron internetowych lub gier wideo;
- 9 umiejętność projektowania tekstów uwzględniających szczególne potrzeby i ograniczenia odbiorców;

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej

WIĘCEJ O KOMPETENCJACH TŁUMACZENIOWYCH JAKO PODSTAWOWYCH W MODELU EMT

- 10 umiejętność analizy i uzasadnienia swoich decyzji translatorskich z zastosowaniem odpowiednich koncepcji teoretycznych i metajęzyka;
- 11 umiejętność weryfikacji i korekty swojej własnej pracy (lub pracy innych tłumaczy) zgodnie ze standardami jakości;
- 12 rozumienie potrzeby stosowania kontroli jakości (z zastosowaniem odpowiednich narzędzi i technik);
- 13 opanowanie umiejętności preedycji tekstu przeznaczonego do tłumaczenia maszynowego w celu poprawy jego jakości;
- 14 opanowanie umiejętności postedycji tekstu przetłumaczonego automatycznie;
- 15 świadomość wagi zachowania bezpieczeństwa danych i własności intelektualnej.

TRZY POZIOMU OGLĄDU TEKSTU

- Poziom „powierzchni” – specyfika tekstu pisanego i jego właściwości edytorskie;
- Świat tekstu – oryginału i przekładu
- Świat poza tekstem (przedstawiany w tekście) i jego wykładniki

TYPY CZYTANIA (TRANSLATORSKIEGO) W ZALEŻNOŚCI OD ETAPU PRACY

Birûkova 2018:179

etap	cele	typ czytania
etap preorientacji	uświadomienie sobie swoich kompetencji tematycznych dobór materiałów pomocniczych	czytanie pobieżne czytanie całościowe i selektywne (z wyszukiwaniem)
etap analizy	analiza merytoryczna analiza translacyjna wybór strategii i technik	czytanie pobieżne i z wyszukiwaniem czytanie analityczne i „filologiczne” czytanie pobieżne

TYPY CZYTANIA (TRANSLATORSKIEGO) W ZALEŻNOŚCI OD ETAPU PRACY

Birûkova 2018:179

etap	cele	typ czytania
Etap syntezy	poszukiwanie terminologii tworzenie tekstu docelowego potwierdzenie słuszności wyboru strategii <i>Wprowadzenie do TM przetłumaczonych segmentów</i>	czytanie z wyszukiwaniem czytanie pobieżne, czytanie pogłębione (study reading) czytanie syntetyczne – całościowe <i>czytanie z wyszukiwaniem</i>
Etap korekty	unifikacja terminologii (i konsekwentne zastosowanie terminów) ocena jakości przekładu	czytanie redaktorskie czytanie analityczne

W KWESTII BŁĘDÓW TŁUMACZENIOWYCH I ICH ROLI EDUKACYJNEJ

- Tradycyjny podział na błędy językowe i tłumaczeniowe – kontrowersje, sfera zastosowania
- Ujęcie procesualne błędów w tłumaczeniu i jego atuty

Błąd tłumaczeniowy to zakłócenie ekwiwalencji (...) A zatem błędem tłumaczeniowym będzie zarówno mylna interpretacja, niezrozumienie oryginału, jak i błąd gramatyczny czy ortograficzny w języku docelowym.

Hejwowski 2015: 293

BŁĘDY W TŁUMACZENIU (NA JĘZYK OJCZYSTY) W UJĘCIU TEKSTOLOGICZNYM

językowe:

- widoczne bez konfrontacji z oryginałem,
- mogą, ale nie muszą być symptomem przekładowości,
- główny mechanizm – interferencja,
- przejawiają się na wszystkich poziomach (ortograficzne, leksykalne, frazeologiczne, słowotwórcze, fleksyjne, składniowe etc.)

tłumaczeniowe (*sensu stricto*)

- wykrywalne w konfrontacji z oryginałem,
- są symptomem przekładowości,
- główne przyczyny: niedostateczna kompetencja językowa i kulturowa, niedostateczna wiedza ogólna i specjalistyczna, niezrozumienie, pośpiech, niedbalstwo

Kozłowska 2001

BŁĘDY W TŁUMACZENIU (NA JĘZYK OJCZYSTY) W UJĘCIU PROCESUALNYM:

błędy interpretacji

- niedostateczna znajomość języka oryginału – mylna interpretacja jednostki leksykalnej JW, pomylenie syntagm, ram czasownikowych, faux-amis, kalki na wszystkich poziomach,
- niedostateczna wiedza ogólna i merytoryczna - złe odczytanie scenariusza; błędne rozpoznanie modalności tekstu, intencji autora, nierozpoznanie aluzji erudycyjnej itp.

błędy realizacji

- niewłaściwy dobór odpowiedników, bezzasadne transfery i udomowienia,
- niewłaściwa ocena wiedzy odbiorców, niedotłumaczenie (w tym opuszczenia), nadtlumaczenie (w tym dodatki),
- „poprawianie” oryginału,
- błędy języka docelowego – ojczystego,
- błędy metatranslacyjne – niewłaściwe stosowanie technik, nieadekwatny paratekst, podwójne wersje itp.

Hejwowski 2004, 2015

Przykład I:

Успенский собор (храм Успения Пресвятой Богородицы) – г.
Ростов
Успенский собор (Свято-Успенский Кафедральный собор города
Владимира)

Z uchwały KSNG (7/19.10.2016) – odpowiedniki ustalone (egzonimy)

- **sobór Uspieński** (Rostów) – transkrypcja z adaptacją fonetyczno-morfologiczną + hiperonim
- **sobór Zaśnięcia Matki Bożej** (Włodzimierz) – kalka (przekład syntagmatyczny) z uproszczeniem (użycie formy synonimicznej – w prawosławnym kalendarzu liturgicznym: Święto Zaśnięcia Matki Bożej lub Święto Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy)

Jak typ tekstu i cel komunikacji determinuje wybór – i pozwala na łamanie kanonu?

- sobór Uspieński w Rostowie, sobór Uspieński we Włodzimierzu
- sobór Zaśnięcia Matki Bożej w Rostowie, sobór Zaśnięcia Matki Bożej we Włodzimierzu
- sobór Uspieński (sobór Zaśnięcia Matki Bożej)

Przykład 2:
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНЫЙ И
ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ МУЗЕЙ-ЗАПОВЕДНИК «КИЖИ»

I. Kontekst tłumaczenia poświadczanego:

- Państwowe Historyczno-Architektoniczne i Etnograficzne Muzeum-Rezerwat „Kiży”
- Państwowe Muzeum–Rezerwat Historyczny-Architektoniczny i Etnograficzny „Kiży”
- Państwowy Rezerwat Historyczno-Architektoniczny i Etnograficzny „Kiży”

(przykład analogii – z programu konferencji naukowej w Łodzi: *Państwowy Historyczno-Architektoniczny Rezerwat w Żółkwi*; inna analogia: Biskupin funkcjonuje obecnie jako *muzeum-rezerwat archeologiczny* (...))

2. Kontekst tłumaczenia niespecjalistycznego, tekstu prasowego, oferty turystycznej:

kompleks muzealny, zespół muzealny, zabytkowy zespół architektoniczny, *Pogost Kiży* (dla zespołu budownictwa drewnianego na wyspie Kiży w Rosji), muzeum architektury drewnianej Kiży itp.

ŹRÓDŁA PRZYKŁADÓW I WYBRANA LITERATURA

<http://historiasztuki.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2016/03/PROGRAM-KONFERENCJI-19.09..pdf> - program konferencji

<https://zabytek.pl/pl/obiekty/rezerwat-archeologiczny-biskupin-198> - opis zespołu w Biskupinie

http://ksng.gugik.gov.pl/pliki/protokol_ksng/uchwala_2016-7.pdf – nazwy obiektów *Pogost Kiży, sobór Uspieński, sobór Zaśnięcia Matki Bożej*

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competence_fw_k_2017_en_web.pdf - struktura kompetencji, model EMT 2018-2024

Birûkova Ů. , 2018, Бирюкова Ю., *К вопросу о видах переводческого чтения на различных этапах деятельности переводчика текстов по специальности*, [w:] Гавриленко Н.Н. (ред.) *Дидактика перевода. Традиции и инновации*, Москва: «Флинта», s.172-183.

Dzierżanowska H., 1988, *Przekład tekstów nieliterackich*, Warszawa: PWN.

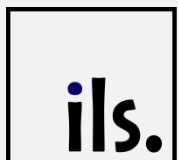
Hejwowski K., 2015, *Iluzja przekładu. Przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*, Katowice: Śląsk.

Kozłowska Z., 2001, *O błędach językowych w tekstach polskich przekładów*, w: A. Kopczyński, U. Zaliwska-Okrutna (red.), *Język rodzi a język obcy. Komunikacja, przekład, dydaktyka*, Warszawa: WUW, s. 137-147.

Kozłowska Z. Szczęsny A., 2018, *Tłumaczenie pisemne na język polski. Kompendium*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.

Pym A., 2003, *Redefining translational competence in a electronic age. In defence of minimalist approach*, „Meta”, 48, s. 481-497.

Stefaniak K., 2008, *Kompetencja medialna tłumacza*, „Rocznik Przekładoznawczy”, nr3-4, Wyd. Naukowe UMK, s. 213-223.

Instytut
Lingwistyki
Stosowanej